

Gik jeg i den sorte Skole? **Erindringer fra 1940'erne af Niels Jørgen Bornhøj**

Det mener jeg egentlig ikke, at jeg gjorde. Gik i den sorte skole. For det var jo oprindelig betegnelsen for Latinskolen, og vi havde ikke latin. Men nogle vil nok alligevel kalde den for den sorte skole, for ellers ville de vel ikke have lavet den så radikalt om? Til noget bedre, forstås. Min historie er derfor, med H C Andersens ord, *en historie, der er god at blive klog på - og den fornærmer jo ingen!*

Da jeg skulle til at gå i skole i 1941, flyttede mine forældre fra Kgs Lyngby til Hellerup, alene fordi de havde besluttet at jeg skulle gå på Maglegaard. Også dengang var der nemlig forskel på skoler, og dengang gik strømmen sjovt nok fra de private til de kommunale skoler. I de kommunale betalte man i øvrigt også skolepenge, efter tidens målestok ikke så helt lidt endda. Maglegaardsskolen var kendt for sine gode pædagogiske principper og for sin dygtige lærerstab. Den var derfor også en eftertragtet arbejdsplads for skolelærerne. Det viste jeg naturligvis ikke dengang, men det har jeg erfaret senere.

Med tornyster på ryg gik eller cyklede vi til skolen, og det allerede fra 1. klasse. Turen gik jo ad stille villaveje, og i 1941 var de allerfleste personbiler klodset op, kun politi, Falck, Zonen og læger kunne stadigvæk få beskedne benzinrationer.

På gangen på første sal i hovedbygningen, hvor hver klasse havde sin faste plads, var der hver morgen kl 8 morgensang. Hr Østrup, skolens ene viceinspektør, spillede for på det lille orgel, og vi kom i løbet af året gennem mange af vores salmer, for det var mest salmer vi sang. Nogle var mere populære end andre, men især Grundtvigs *Den signede Dag med Fryd vi ser* sang vi gerne. Når vi kom til sidste vers, der begynder med *Så rejse vi til vort Fædreland*, så steg de lyse barnestemmer til fuld styrke. Det var jo i de første skoleår under den tyske besættelse, og de fleste var ikke i tvivl om, hvem der var de gode, og hvem der var de onde. Også når vi var i beskyttelsesrum under luftalarmer, blev der sunget.

Ved festlige lejligheder, blandt andre på skolens fødselsdag, sang vi Viggo Barfoeds *Maglegaardsmarch*, til melodien 'Sussex by the Sea', der indleder med:

*Nu er det tid at vågne, op af den lune seng.
Rask, i en fart i tøjet, pige, såvel som dreng.
Vor morgente, vor havregrød, parat på bordet står.
Nu vor madpakke med og så rask af sted,
af sted til Maglegård.
Vi traller hen ad vejen, mens af sted vi går.
Thi skolegang er ingen tvang, der føles streng og hård.*

Det var på den tid, hvor valget alene stod mellem Davre havregryn og OTA Solgryn, med kalk, fosfor, jern **og B-vitaminer**, som Vitalius Sørensen proklamerede det i biografreklamen. Linjerne i sangen lægger blandt andet op til lidt selvdisciplin - ikke at forveksle med selvundertrykkelse - men det var også meningen.

Når klokken ringede efter hvert frikvarter, stillede vi os op klassevis, to og to i en række, og når alle klasser var på plads, kaldte gårdvagten dem op en efter en. Hver time begyndte med, at alle rejste sig ved sin pult, når læreren kom ind i klassen. Det var samtidig signal til at al samtale forstummede. Efter at et *sæt jer* havde lydt, blev de tilstedeværende elever krydset af i protokollen. Ethvert fravær skulle forklares, og det skulle ske ved, at vi havde en 'seddel' med hjemmefra.

I frikvarteret, der i øvrigt sit navn til trods kun varede ti minutter - det store spisefrikvarter dog undtaget - var alle i gården med undtagelse af ordensduksen og elever, som på grund af sygdom havde fået særlig tilladelse til at blive oppe. Men om vinteren spiste vi dog vores medbragte madpakke i klasseværelset, under krigen eventuelt suppleret med kommunale ramonamadder. Så kom mælkeemanden fra mejeriet Enigheden i Jægersborg Allé klirrende rundt til klasseværelserne med sine pægle sødmælk, som blev betalt med et mælkemærke. Ellers foregik mælkesalget i skolegården.

Uoverensstemmelser, som ikke kunne afgøres på anden måde, blev afgjort med kontant afregning, når gårdvagten ikke så det. Pigerne trak i håret og nev i armen, hvis de da ikke valgte 'blot' at intrigere. Hos drengene gik det mere voldsomt til, der kom næverne i brug. Men der var ufravigelige spilleregler. Man måtte ikke slå på piger eller en der var mindre end en selv. Man måtte ikke slå under bæltestedet eller i hovedet. Tilbage var så muligheden for at tildele blå mærker på modstanderens skulder, eller at slå luften ud af ham med nævestød i hans mave. Det var gerne kredsen af tilskuere omkring kombattanterne, som gjorde gårdvagten opmærksom på slåskampen, som han så hurtigt fik bragt til ophør.

Korporlig afstraffelse fra skolens side var ikke almindelig, men kunne dog forekomme. Musiklæreren havde sine helt egne metoder. Enten brugte han violinbuen til at slå oven i hovedet med, eller også hev han op i de små hår ved ørerne. Men ellers var en lussing det almindelige. Den blev afgivet ved katetret foran kammeraterne. Der var altid dødstille under eksekveringen, hvilket naturligvis kun forøgede alvoren ved situationen. Det forventedes, at delinkventen, der som oftest var en dreng, til trods for en forventningens bæven, tog det som et mandfolk. For lussingen var ens eget frie valg. Vi blev altid spurgt: *Vil du have en lussing eller vil du sidde en time efter?* Jeg husker ikke, at der var nogen der valgte eftersidningstimen. For hvordan skulle man forklare, at man kom en time senere hjem? Det ville være alt for flovt.

En sjælden gang var det spanskrøret, der blev taget i brug, for at sætte tingene på plads, men så skulle det også være en meget alvorlig sag. Kun vores rektor, Oluf Andersen, kunne afsige og eksekvere dommen. Det skete på hans kontor, og altid i overværelse af den ene af de to viceinspektører, hr Østrup eller frk Damsgaard. Jeg husker ikke, at piger fik bambuskæppen at smage. Spanskrøret var kun meget sjældent i brug, måske en gang om året. Men når det skete, var hele skolen både vidende om det og berørt af det. Hvis al anden pædagogik måtte opgives, var der kun bortvisningen tilbage. Det skete vist kun en enkelt gang i hele min skoletid, måske fordi sagerne blev taget i opløbet.

Erindringen om en lussing holdt sig i lang tid hos alle i klassen, og den havde således en gavnlig virkning på disciplinen. Kriteriet for, hvornår den blev uddelt, var

forskellig fra lærer til lærer, og det viste vi. Der var dem, der aldrig slog. Der var dem der kun slog, når det var *retfærdigt*. Og så var der de få, som havde en kort lunte. Jeg selv blev engang hørt i USA's byer og skulle oppe ved tavlen udpege dem på Nordamerika kortet. Da jeg kom til San Francisco, kaldte jeg byen for *Frisko*. Det vidste jeg fra min Far, at den hed, han havde nemlig boet der i sine unge dage. Men det vidste mine klassekammerater ikke, så de skreg af grin fordi de troede, at jeg pludselig talte om Frisko is. Min geografilærerinde vidste det desværre heller ikke, så jeg fik en lussing for ikke at tage overhøringen alvorligt. Jeg fortalte aldrig min Far, hvad han indirekte havde været skyld i. Han har aldrig selv slået mig, så jeg vidste, at han ville blive ked af det på mine vegne.

Alt dette lyder måske som om Maglegaard var en filial af Metropolitanskolen, sådan som denne er beskrevet af Hans Scherfig i *Det forsømte Forår*. Men det var min skole langt fra. Korporlig straf i skolen var en del af hverdagen dengang, og jeg tror såmænd, at min skole brugte dette middel til opretholdelse af ro og orden mindre end så mange andre skoler.

Vores lærere og lærerinder (det hed damerne dengang) var hver især personligheder, og de allerfleste var højt respekterede for deres faglige kunnen og menneskelige egenskaber. Med særlig glæde erindrer jeg min gymnastik- og tysklærer, Wilhelm Bang. Han fortalte os så levende om det tidligere kongerige Bøhmen, at jeg 40 år senere, efter murens fald, måtte dertil for at opleve det ved selvsyn. Og han bragte os syv drenge i IV-Mellem frem til opvisning i HIK hallen i redskabsgymnastik. Hvordan blev vi de bedste? Det blev vi, fordi han opmuntrede os, og fordi han stillede krav til os. Vi ønskede at opfylde disse krav, og vi var stolte over de trængsler, som vi havde overvundet. Sådan. Ham har jeg for øvrigt også fået en lussing af, men da jeg viste, at jeg havde fortjent den, så var den *retfærdig*.

Ro i timen var reglen, som kun en uerfaren vikar kunne være anledning til at det blev fraveget. Af sine forældre lærte man at rejse sig op for voksne i sporvognen. I danseskolen lærte man, at det var manden, som inklinerede for damen, og som fulgte hende tilbage til hendes plads. Og som spejder lærte man at følge gamle damer over gaden. Så der var ingen forundring over, at skolen lærte en om ordentlighed og god opførsel. Jeg husker således stadig den første linje i min første tyskbog: »Sei ruhig, Kinder, der Lehrer kommt«.

Undervisningen, der i øvrigt også forgik om lørdagen, var grundig. Læsning og skrivning blev betragtet som elementære forudsætninger for al anden indlæring, og dette blev der derfor gjort meget ud af. Det viste sig, at jeg var lettere ordblind, og jeg fik derfor et enkelt år, på skolens foranledning, ekstraundervisning et par gange om ugen 'efter skoletid'. Det var vist ikke så almindeligt dengang på andre skoler. Det fjernede ikke min ordblindhed, men det afhjalp den. Skrivning efter diktat eller genfortælling foregik i begyndelsen med stålpen, penneskraft, blækhus samt den uundværlige blækkuld. Dette skriveredskab kunne både sprutte og klatte, hvilket gav et minus i ordenskarakteren, men fyldepennen var ikke tilladt, der måtte ikke gøres forskel. Senere kom kuglepennen så til. Den var i begyndelsen dyr, men, blev der sagt, så kunne den også skrive under vandet. Det imponerede jo, for ikke mange reflekterede over, hvem der dog kunne få brug for det. Først da kuglepennen blev hver mands eje, blev den tilladt i skolen, og så udkonkurrerede den naturligvis hurtigt

stålpenen. Siden er vi dog nogle, som har genopdaget glæden ved at skrive med blæk, men nu med fyldepenen.

Men også regning blev der lagt megen vægt på. Både den lille og den store tabel skulle vi kunne på fingrene, for lommeregner var der jo ikke noget der hed. Hovedregning kan lede til sandsynlighedsregning. Denne lærdom er mange gange senere i livet kommet mig til gode, når jeg er blevet præsenteret for fejltryk på kasseapparater eller møg-ind, møg-ud fra computere.

Men det kræver naturligvis en indsats at lære den store og lille tabel udenad. På skolens nord- og sydpavillon sad fire plader med inskriptioner i muren. De gav udtryk for de holdninger, der skulle ligge til grund for 1909-skolens virke, og de var derfor pejlemærker for skoleungdommen. På en af dem stod der:

Gennem Arbejde
naar man sit Kald

Men også i mange andre fag blev der gået grundigt til værks. Religion begyndte med det gamle testamente. Historie med Gorm den Gamle. Geografi med Danmarks byer. Senere kom naturhistorie med dyr i sprit. Fysik med induktionsapparat og reagensglas. Tegning. Sløjd og håndgerning. Det blev alt sammen lært så det sad fast, og der sidder det meste for øvrigt stadig. Kongerækker og krige. Bjerge og floder. Ålens vandring. Newton og Bohr. Bugthøvl og fukssvans. At kende sin fortid blev anset for nødvendigt for at kunne forstå sin nutid, og for at forhindre gentagelser af fortidens fejltagelser. På en anden plade stod der:

Aldrig løses
Mand af Lære

Fire gange om året blev der uddelt karakterbøger. Med røde streger under karakterer dårligere end ”godt”, og med angivelse af, hvilket nummer i klassen man var af de omkring 30 elever, som var en almindelig klassestørrelse dengang. Karakterbogen fik man med hjem til sine forældre, og den skulle så afleveres igen med deres underskrift. Selvom jeg altid lå i den dårligste del af klassen, har jeg aldrig hørt andre bebrejdelser derfor end mine egne. Men jeg ved, at nogle af mine skolekammerater ikke var lige så heldige i deres valg af forældre. Udover de fire årskarakterer blev der også, allerede i første klasse, givet eksamenskarakterer. Og senere kom så også de kvartalsvise terminsprøver til. Der var tjek på præstationerne, og det har vel nok også haft en vis virkning på indsatsen. »Nothing comes from nothing«. På den tredje plade stod der:

Aldrig fanger
sovende Mand Sejr

I femte klasse var der optagelsesprøve til mellemskolen. Her skiltes vandene. Sådan var der i det mindste mange der så på det. De fleste kom i eksamensmellem, mens nogle måtte ’nøjes’ med den eksamensfri mellemskole, den såkaldte fri mellem. Det

var ikke rart for dem, der sådan blev sorteret fra, men det skabte naturligvis en mindre spredning i kompetenceniveauet i klassen, hvilket gavnede undervisningen.

Der kan måske stort set være enighed om rigtigheden i påstandene på de første tre plader. Om end ikke alle dengang, ligesom i dag, efterlevede dem. Men de udtrykker nogle evigt gyldige kendsgerninger, som er vanskelige at bortforklare.

Opfordringen på den sidste plade er derimod nok mere kontroversiel. I begyndelsen af 1900-tallet var afstanden mellem tålelige levevilkår og dyb armod lille. Da muligheden for social mobilitet samtidig var ringe, skulle der arbejdes hårdt for at 'komme videre'. Sigter man lavt, rammer man lavt, så derfor:

Altid fremad altid opad

Sådan stod der på de fire plader. Pladerne sidder der for øvrigt endnu.

Fortiden er et fremmed land, de gjorde tingene anderledes der. Færdigheder og viden blev med skoleloven af 1975 afløst af at eksperimentere og af at erfare. Alt kan jo gøres på en anden måde. Er den ene rigtigere end den anden? Jeg ved det ikke. Måske er sandheden, at begge principper er rigtige, men hver ting til sin tid.

Imidlertid har den 'sorte' skole været det grundlag, som nogle få generationer har skabt vores velfærdssamfund på. Den har i bogstaveligste forstand bestået sin prøve. Og da man skal leve forlæns og forstå baglæns, kan det stadig være nyttigt at kende noget til sine rødder. Bare sådan for en sikkerheds skyld. For man mærker ikke, at man falder, før man rammer jorden.

Niels Jørgen Bornhøj